MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

Warszawa, dnia 23 stycznia 2015 r.

DSD-II-071-12/14
150116 - 00302
BM-I-071-431/14/2
150126 - 00505

SEKRETARIAT
Biura Prac Senackich
Wpłynęło dn. 27.01.15
nr 438 podpis

GABINET MARSZAŁKA SENATU
wpłynęło dn. 26.01.15.
nr. 287 podpis

Pan
Bogdan Borusewicz
Marszałek Senatu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

W odpowiedzi na pismo Wicemarszałka Senatu pani Marii Pańczyk-Pozdziej z dnia 10 grudnia 2014 r. nr BPS/043-66-2863-MS/14 dotyczące oświadczenia złożonego przez senatora Grzegorza Wojciechowskiego wspólnie z innymi senatorami w sprawie wzrostu liczby samobójstw w Polsce poniżej uprzejmie przedstawiam informację w przedmiotowej sprawie w zakresie instytucji nadzorowanych przez Ministra Sprawiedliwości, tj. zakładów poprawczych, schronisk dla nieletnich oraz jednostek penitencjarnych. Jednocześnie pragnę przeprosić za wydłużony termin przekazania niniejszych danych.

W odniesieniu do zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich zauważyć należy, iż od roku 2007 w jednostkach tych odnotowano dwa przypadki samobójstw. Miały one miejsce w roku 2010 i 2011. W kontekście zatem wskazanych placówek nie można mówić o zauważalnej tendencji wzrostowej liczby samobójstw. Podkreślenia natomiast wymaga fakt, iż do takiego stanu rzeczy przyczyniła się niewątpliwie pogłębiona diagnoza dotycząca wychowanków, stała opieka psychologiczna, pedagogiczna i psychiatryczna oraz tworzone indywidualne programy resocjalizacji. Znaczenie w zapobieganiu temu zjawisku mają również podejmowane przez placówki starania polegające na włączaniu w proces readaptacji rodzin wychowanków, którzy w ten sposób mogą łagodniej znosić sytuację izolacji.

W odniesieniu natomiast do jednostek penitencjarnych zauważyć należy, co następuje.

Od dnia 13 sierpnia 2010 r. w Służbie Więziennej obowiązuje *Instrukcja nr 16/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.*

Regulacja ta, szczegółowo opisuje sposoby i procedury postępowania w celu zapobiegania aktom suicydalnym na terenie polskich jednostek penitencjarnych. Instrukcja ta porządkuje dotychczasowe działania i wyznacza metody postępowania w sytuacji zagrożenia samobójstwem osadzonego. Określając zasady tworzenia działań profilaktycznych, instrukcja zwraca uwagę, iż zapobieganie samobójstwom osadzonym jest obowiązkiem każdego funkcjonariusza i pracownika Służby Więziennej. W sposób systemowy angażuje funkcjonariuszy wielu pionów służby do monitorowania czynników ryzyka samobójstwa u każdego osadzonego.

Wymieniana na wstępie aktualnie obowiązująca w więziennictwie regulacja prawna, wprowadza trzystopniowy model oddziaływań przeznaczonych do: osadzonych którzy podjęli próbę samobójczą w izolacji (profilaktyka postsuicydalna III rzędu), tych zakwalifikowanych do grupy ryzyka (profilaktyka II rzędu) oraz do wszystkich pozostałych osadzonych (profilaktyka I rzędu). Dla ww. działań przewidziane są odpowiednie procedury komunikacji i przeciwdziałania eskalacji czynników wyzwalających zachowania suicydalne. W przypadku kwalifikacji do grupy tzw. wysokiego ryzyka, intensyfikuje się oddziaływania psychologiczne i wychowawcze. Oddziaływania takie koncentrują się na systematycznym monitorowaniu i wczesnym identyfikowaniu sygnałów świadczących np.: o toczącym się zespole presuicydalnym (Ringel'a), bieżącej kontroli emocjonalnej oraz prowadzeniu interwencji przeciwdziałających pogłębianiu ww. objawów. W przypadku pracy z osadzonym, który aktualnie podjął nieudaną próbę samobójczą, prowadzi się interwencję ukierunkowaną na tzw. „przepracowanie próby samobójczej" prowadząc oddziaływania w kierunku afirmowania wartości życia.

Oddziaływania profilaktyczne prowadzi się także na ogólnej populacji osadzonych, jednak wtedy ich celem nie jest interwencja, a przede wszystkim profilaktyka zachowań autoagresywnych. Uczestniczą w niej wszyscy funkcjonariusze pracujący w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi. Stałe podejmowanie działań profilaktycznych wynika z faktu, iż poza pierwszym momentem gdy człowiek styka się z instytucją więzienną, występują jeszcze inne krytyczne okresy, w których może pojawić się impuls ukierunkowujący do zachowań autoagresywnych.

Należy mieć na uwadze fakt, iż proces suicydalny może rozwinąć się w różnym okresie izolacji, dlatego też ważny jest stały monitoring w tym zakresie. Poniższa tabela przedstawia zestawienie osób odpowiedzialnych za stałe monitorowanie sytuacji osadzonych.

Tab. 1. Obszary monitorowania oraz osoby odpowiedzialne za obserwację dotyczącą ryzyka samobójczego w izolacji penitencjarnej.

L.p.	Czas / okres	Czynniki podlegające obserwacji	Obserwatorzy
1	Codzienne obserwacje osadzonego, wizytacje cel	Obserwacja zachowań mogących wskazywać na ryzyko autoagresji: zachowania nietypowe wskazujące na problemy psychiczne, płacz, bezsenność, ospałość, znaczny niepokój lub wyciszenie, nagłe zmiany w nastroju , zmiany w częstotliwości przyjmowania pokarmów, zmiany w rytmie snu, zanik zainteresowania i aktywności zwłaszcza w obszarze relacji interpersonalnych, odmowa przyjmowania lub wzrost zapotrzebowania na leki	Funkcjonariusze działu ochrony i działu penitencjarnego oraz więzienna Służba Zdrowia
2	Rozmowa z członkami rodziny podczas odwiedzin	Rozmowa z rodziną na temat aktualnej sytuacji osadzonego, zaangażowanie członków by informowali personel więzienny o niepokojących sygnałach zaobserwowanych u osadzonego	Funkcjonariusze działu penitencjarnego
3	Podczas całego okresu przebywania osadzonego w izolacji	Utrzymywanie relacji z osadzonym opierającej się na profesjonalizmie funkcjonariuszy, przeciwdziałających eskalowaniu czynników ryzyka samobójczego	Wszyscy funkcjonariusze pracujący w bezpośrednim kontakcie z osadzonym

Funkcjonariusze zwłaszcza ci, którzy pracują w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi (dział penitencjarny, ochronny, służba zdrowia), systematycznie uczestniczą w szkoleniach z zakresu rozpoznawania sygnałów świadczących o możliwości podjęcia zachowań autodestrukcyjnych przez osadzonych, oraz są zapoznawani ze sposobami interwencji i przeciwdziałania eskalacji tego zjawiska. Ponadto elementem takich szkoleń bywa także nauka umiejętności udzielania pierwszej pomocy w tym reanimacji. Jest to o tyle ważne, iż w memencie oczekiwania na przyjazd zespołu ratownictwa, liczy się każda chwila, a takie umiejętności mogą zaważyć na ostatecznym wyniku przeprowadzanych interwencji. Wiadomości takie, są przedmiotem systematycznie prowadzonych szkoleń wewnętrznych, organizowanych przez kadrę więzienną w poszczególnych jednostkach penitencjarnych.

Elementem systemu przeciwdziałania aktom suicydalnym w SW, jest także analiza tych przypadków, w których doszło do próby samobójczej lub samobójstwa. Choć przedstawione powyżej unormowania tworzą zasady prewencji suicydalnej, z całą pewnością nie można powiedzieć, iż całkowicie eliminują zjawiska autoagresji oraz problem skutecznych samobójstw wśród osadzonych. Jednak aby ograniczać i minimalizować to zjawisko, należy szczegółowo analizować wszystkie te przypadki, w których mimo zastosowanych mechanizmów prewencyjnych dochodzi do wystąpienia samobójstwa. W tym celu (zgodnie z cytowaną wcześniej instrukcją) powołuje się zespół funkcjonariuszy, których zadaniem jest dokładne badanie takiego przypadku, identyfikacja ewentualnych nieprawidłowości w pracy funkcjonariuszy, a w przypadku ich stwierdzenia, wyjaśnienia przyczyn ich powstania i podania propozycji przeciwdziałania im w przyszłości. Wnioski z takiego postępowania przedstawiane są personelowi zakładu karnego i mają na celu zapoznanie funkcjonariuszy pracujących z osadzonymi, z implikacjami które należy uwzględnić w bieżącej pracy penitencjarnej. Analiza ta, wzbogaca wiedzę oraz dostarcza cenny materiał edukacyjny na potrzeby następnych szkoleń z zakresu przeciwdziałania zjawisku samobójstw w izolacji penitencjarnej.

Na skutek m.in. ww. regulacji, w Służbie Więziennej, liczba skutecznych prób samobójczych od 2007r. istotnie spadła. Szczegóły przedstawia tabela poniżej.

Tab. 2 Liczba samobójstw w izolacji penitencjarnej w latach 2007-2014 (źródło: Biuro Penitencjarne CZSW)

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba samobójstw w izolacji penitencjarnej w roku *)	37	35	38	31	16	16	17	22
Współczynnik samobójstw na 10 tys. osadzonych **)	4,2	4,2	4,5	3,6	1,9	1,9	2,1	2,8

*) Liczba obejmuje zgony osadzonych wyłącznie w wyniku samobójstw

**) Współczynnik liczony względem ewidencyjnej liczby osadzonych, zmiennej na przestrzeni prezentowanych lat

Warto przytoczyć podobne współczynniki obliczone dla innych krajów europejskich. Poniższy wykres przedstawia liczbę samobójstw w izolacji penitencjarnej oraz współczynnik samobójstw na 10 tys. osadzonych w wybranych krajach europejskich. Metodyka obliczenia współczynnika samobójstw zastosowana przez Radę Europy różni się nieco od tej zaprezentowanej w Tablicy 2 przez co wartości współczynników nieznacznie się różnią.

Wykr. 1. Statystyka samobójstw w wybranych krajach europejskich (dane za 2008 r.) (źródło: dane statystyczne Rady Europy za: Aebi M.F., Delgrande N.: Council of Europe Annual Penal Statistics Space I, Strasburg 2011)

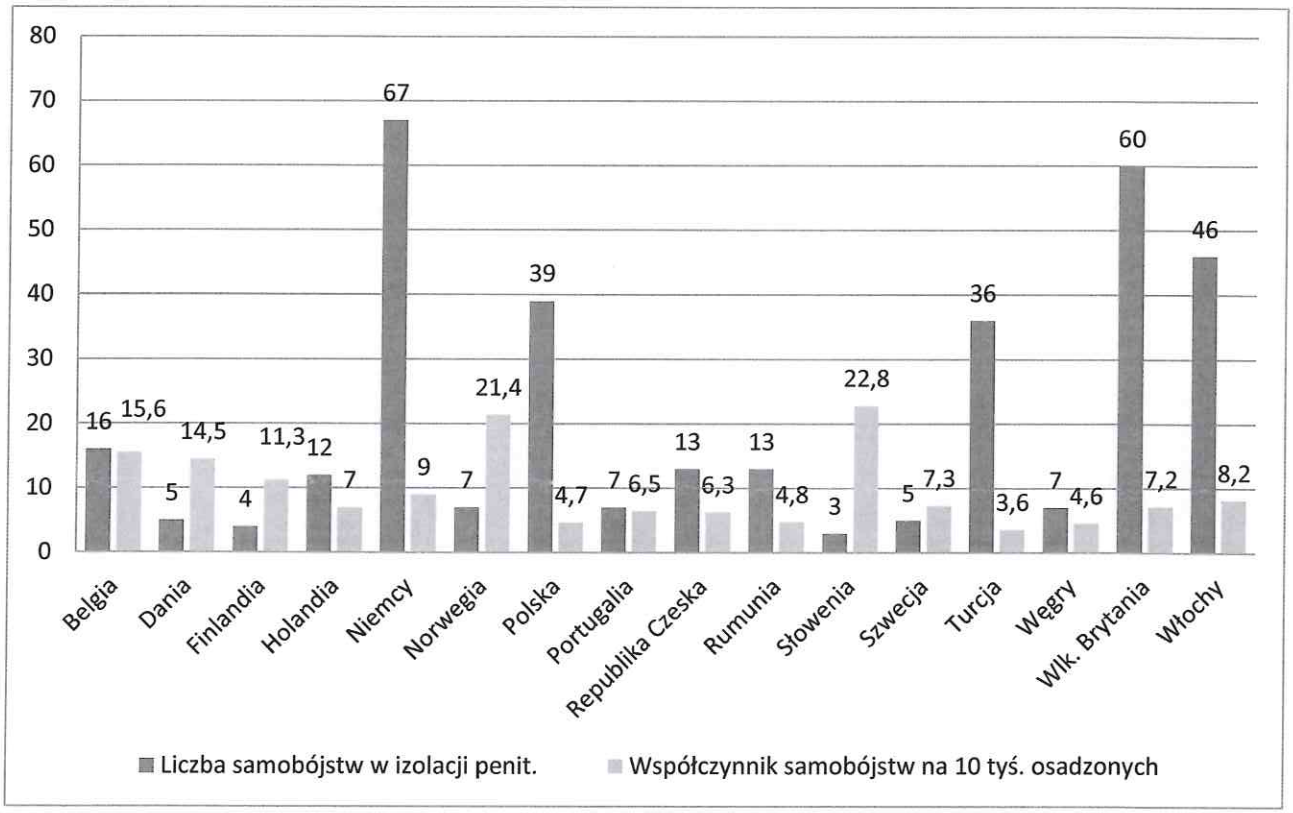

Prezentowane dane przedstawiają statystyki za 2008 r., Średni poziom współczynnika samobójstw na 10 tys. osadzonych (cytowany za autorami raportu) wynosi 6,6. Można zauważyć, iż choć liczba samobójstw dokonanych w izolacji penitencjarnej w Polsce na tle innych krajów jest znaczna, to jednak wartość współczynnika samobójstw na 10 tys. osadzonych (4,7) wyraźnie umiejscawia nasz kraj poniżej cytowanej średniej.

Z wyrazami szacunku

Cezary Grabarczyk